

Irodalom.



Írói arcképek.

Irta: Halmi Bódog.

HEINRICH MANN.

Annak a művészeti és irodalmi terjeszkedésnek, amellyel a német képesség, buzgalom és kulturáltság fonódik bele a magyar izlésbe, igen sok megnyilatkozására mutathatunk rá. A modern magyar irodalom teljes készsággal sorakozott a tudásnak és a fiatal eszmék bátor hirdetésének ragyogó aulájába, ahonnan „Jungdeutschland“ hirdette az ígéket az új ember idegeiben és érzékeiben forró lázak álmaival és költészetével. A nemi élet nagy forradalma, amelyből a francia esprit sikamlós bohózatokat, graciózus regényeket és novellákat szőtt a német irodalom súlyos tudású professzorainak tolmácsolásában, dörgő szónoklatok formájában szinte uralja a fiatalság kegyeletét és míg egy Armande Silvestre vagy Catulle Mendès mese az érzékeket kissé csiklandozva gyorsan suhan el, mint egy a köruton siető midinette szoknyája alól kivillanó csipke darab, addig a Frank Wedekind vizsgálódásai a nemek világában és Marie Madeleine erotikus lírája szinte revelációként hatott a fiatal magyar irónemzedékre. A német minta irányítja napjaink magyar szépirodalmát, „könyvek között“ sápadnak meg irodalmi forrónk, hogy kifejezésre juttassák azt a sok művészi hangulatot, amelyet a nagy város és a német könyvek belőlük kiváltak.

Arthur Schnitzler finom artisztikus megfigyelései és pontos kiméletlen emberrajza, már hatását érezteté Biró Lajos műveiben és Peter Altenberg impresszionizmusa hűségesen visszhangzik a Nyugat hasábjain, csak temperamentum, vad lelket mámorító, színpompát varázsoló tüzes hangok nem jelentkeztek az új

német parnasszuson addig, míg Albert Langen a legirodalmibb kiadó kereső útján Heinrich Mannra nem bukkant. Lendületes ujságírók a pamflet határán járó éles nyelvű krónikásai a pillanatnak sokan vannak a német redakciókban, Max Harden gyilkos élenkséggel ostromolja a Potsdami kastély zseniális lakóának tiranikus túlkapásait, Ludwig Thoma a szatíra minden ötletével korbácsolja a „Centrum“ reakciós szellemét, Hermann Bahr a Wiener Blut egész könnyedségével védelmezi a művészet szabadságát a cenzura orvátadásával szemben, Karl Kraus dühtől fajtékzó szájával szórja átkait a hivatalos erkölcsrendészeti és a hazug társadalmi morál bűneire, de ezeknek a tendenciáknak szolgáló propagatív írásoknak a szenvedelme nem az igazi temperamentumnak, hanem a mesterségesen élesre fordított írásrutinnak az eredménye. Regényt és novellát, amelyekben egy színes világokat átölelő művészlélek mámoros zenéje lüktet Heinrich Mann a „Göttingen“ és „Die kleine Stadt“ szerzője írta.

Nem a német művész pszichéje jelentkezik benne. A német képesség, határozott programok, előre körvonalozott célok, szépen, becsületesen bejelentett tételek megerősítése és terjesztése érdekében tud színes, harsogó és szertelen lenni, de mámorossá válni egy bizonytalan, el nem határolt, végtelenbe tekintő szépség oltár ihletétől, amelyet nem emberek faragtak ki kőből, márványból és nem ötvösök művésze ékesített arannyal, elefántcsonttal és ékkövekkel, hanem a képzelet lázas, száguldó ereje álmodott végig, a latin eszme tűzétől átjárt déli fajok voltak eddig igazán képesek.

Theodor Hoffmann szintén adott a fantázia önkívületében született történeteket, amelyekben vértől, mámortól, beteg költészetből átjárt lelkek száguldnak, de a romantikus korszak

ezen nagy német mesemondója óta a germán költészet nem bontakozott ki többé professzoros talárjából, míg Heinrich Mann meg nem írta a *Die Göttingen*-t az asszony nagy hőskölteményét prózában, amelynél merészebben, szabadabban művész fantázia még soha sem szárnyalt és amelynél helyesebben még senki sem mutatta be a nő érzelmi és érzéki életének fejlődési, virulási és elfajulási korszakait. Heinrich Mann regényének Assy hercegnője három periódusát állítja elének az asszony életének, amikor sejtelmes, misztikus titkok borulnak a fiatal nőlélekre és a férfivágyak vad támadásai mint áthatlan páncélról verődnek vissza róla, ez Diana, aki holdsületes északokon nőiességének hideg glóriájától övezve halad nesztelenül az uton, melyen szenvedélyek és bűnök vészes sikoltásai törnek feléje, de őt nem érik el. Majd alakot változtat, Minerva lesz a nagy bálvány aki magához szívja az emberi elme nagy hőrszainak tudás kincstárát a művészet isteni gyermekeinek alkotásait. Egy csarnokot épített a maga számára a legtisztább márványból, a falait a korszak legnagyobb piktorfantasztájának freskói díszítik és ünnepélyein a lázas ihlet leggazdagabb pillanataiban született pásztorjátékokat adnak elő a legforróbb színésztehetségek és Minerva mindent elsajátít, minden szépséget és tudást magába lehel. Aztán harmadik és utolsó formájában magára öltve a szépségnek, az illatnak, az aranynak és a kéjnek minden bűbáját, Vénuszként áll előtünk mint a kegyetlen férfit ölő asszonyiság bűbajos démona, aki szerelmet követel és birtokba veszi nemének vad éhségével az érzéki gyönyörök kéjforrásait. Lihegő, falánk, tomboló életörömmel üríti ki a csókserlegeket és nem ismerve fáradságot, szemérmet, járja a szerelem haláltáncát míg csak el nem bágyad szemeinek fénye és össze nem roncsolódik kegyetlen ölelések vészes tornáiban, a testének rugalmas érzéki ereje és szépsége és aztán Vénusz a sok szerelmek fertőjében összemorzsolódva eltávozik az életből.

Ez a könyv sápadt váza. A renaissanc művészetének vérpárás ragyogása ömlik el Heinrich Mann leírásain. A hangoknak, a színeknek, illatoknak, a sóhajoknak, hörgéseknek,

bűnöknek egész csodás orchestere fejeződik ki ebben a felséges, ebben a veszedelmes könyvben, amelyet ne olvassanak a fiatal érzékek, tavasz fuvalmától reszketők, hanem akik már túl vannak a szenvedélyek nyarán és kissé megzillálva a csókos lázaktól, a megértés és belátás finom rezignációjával nézik az élet és a művészet megnyilatkozásait. Ennek az ezerlapos könyvnek minden fejezete, minden sora az érzékek extázisában született, nincsenek benne fárgyilagos megállapítások, hanem dühbe, kéjbe, szerelembe és gyilkoló haragba borult embereknek sikoltásai, nyögései és himnuszai a stílus olyan pazar pompájával kifejezve, amelyet eddig csak Gabriele d'Annuncio műveiben találunk.

A másik könyv, mely Heinrich Mann regényírói pályájának jelentős állomása a „*Die kleine Stadt*“ szatirikus tendenciájú vádirat a vidék képmutató, brutális, őszinteségtelen erkölce ellen, amely a prudéria darócába burkolózva a legcsúfabb szenvedélyeknek válik rabszolgájává.

Az egész regény tartalma, hogy egy olasz kis városba, amelynek fejlődését a klerikalizmus fekete faláros bilincsei akadályozzák, a radikális községi párt agitációja folytán egy operatársulat érkezik és az ő cifra, könnyű tónusú és dogmátlanabb felfogású népével pár hélig színt, hangulatot és vágyakat hoz a lomha, sűrű vérű lakosságba. Ennyi az egész, de e kis jelentéktelen történet csodás tartalmú és gazdagságú körképét adja a kis városnak. Őszinteségen, néhol karrikatúrába csapó kritikában, amely szatirikus erőben, Rabelaise keserű iróniájának színvonalára emelkedik, excellál Heinrich Mann ezen könyve.

Az egész regény színtere és tónusa olasz levegőt és olasz erkölcsöket áraszt, ennek a staggioneskedő, pathetikus, kissé izléstelen, de csupa melódia fajtának olyan teljes reprodukciója, az olasz millióbe való áthelyezkedésnek olyan virtuózítása nyilatkozik meg benne, amelyet idegen fajtabeli művésztől el se képzelhetnénk. Stendhal és Balsac is meggyűlölt az olasz városok és asszonyok varázsától de olyan teljes mértékben nem szívta egyikük se magába azok karakterét mint Hein-

rich Mann, kit az új német irodalom egyik legerősebb és feltétlenül legartisztikusabb művészenek tartok.

~~~~~

BÁRÓ MÁRCIUS. Irtta Molnár Ferenc. Magyar Könyvtár.

**M**olnár Ferenc novelláinak új gyűjteményére az úgynevezett hivatalos kritika reá halmazza azokat az obligát dicsérő jelzőket, amely önértékes írónak keservesebb lehet a bántásnál. A Báró Március többet érdemel. Molnár Ferenc a hétköznapi jelenségek legélesebb szemű megfigyelője itt a fantázia színes palástjába burkolva tekint a földre, nem tudással, logikával és cinizmussal, hanem színekkel harcol, pittoreszk valőrökkel.

Eddig csak a valóságok és a lehetőségek országutján láttuk szabad napsütésbe vonszolva alakjait. A báró Március fantasztikus hősei már az elképzelések lovagvárában mozognak. A többi története a kötetnek különösen a Cukrász a trónuson, szintén a fantázia aranyisakjával vannak övezve, szépítve, mélyítve és kifejezve a dikció, azzal a mindenre reagáló ideges hajlékonyságával, amire irodalmunkban csak Molnár Ferenc képes.

H. B.

~~~~~

DR. BARNA JÁNOS: REVICZKY GYULA VALLÁSOS KÖLTÉSZETE.

Az esztétikusnak mindenestre nagy tudásu embernek kell lenni, de ha nincs e tudás mellé még melegen érző szíve is, akkor jó esztétikus, szerintem nem lehet.

Dr. Barna János szerencsésen egyesíti magában e két kelléket. Utazott, látott tanár-ember, aki azonban a tudását, látását szemén keresztül a szívébe összpontosítja s csak ennek meleg kohójából kerülnek ki gondolatai fekete betűkbe kalapálva.

Spanyol fordításait ismerjük. A spanyol irodalomnak Körösy Albin piarista tanáron kívül talán az egyetlen hivatott magyar hirdetője.

Esztétikai dolgozatai épen a Kultura hasábjain hóditották meg a magyar olvasó publikumot.

Ez a könyve Reviczky Gyula vallásos költészetét tárgyalja. Reviczkyt a legnagyobb katolikus költővé avatva, ami nem új.

És én nem is tartom e könyvét sikerültnek. Sem tehetségét, sem tudását nem érvényesíthette itt kellőleg Barna. Felekezeti gimnázium kiadásában jelent meg tanulmánya, tehát dogmatikus szempontok szorították szűk térre az ő nagy tudását.

Reviczkyt még ma sem méltányolták kellőleg. Még ma sem akadt kritikus, aki értékelni tudta volna az ő finom, előkelő poézisét.

Barna könyvében sok melegséget és törekvést találunk, de csak kísérlet marad az igazi Reviczky bemutatása.

Mert az igazi Reviczkyt nem római katolikus, sem izraelita vagy egyéb vallásos szempontból kell vitatni, hanem igenis tessék rámutatni arra a nagy úttörő munkára, amit Reviczky végzett az aranyjánososkodó és pöttyfiskedő műszendéktől megrontott hatvanas, hetvenes évek irodalmában.

És én hiszem is, hogy Barna János előbbutóbb meg fogja írni ezt a Reviczkyt!

Mors eques.

